

Gıda Güvenliği ve Başarılı Risk İletişimi: Medyanın (Yazılı, Sözlü, Görsel Basın) Sorumluluğu

Tülay Atay Avşar^{1*}, Yahya Kemal Avşar², Gülsün Akdemir-Evrendilek²

¹ Mustafa Kemal Üniv., Antakya Meslek Yüksek Okulu, Antakya, Hatay

² Mustafa Kemal Üniv., Ziraat Fak., Gıda Müh. Bölümü, Antakya, Hatay

* atayavsar@mku.edu.tr

Özet

Gıda güvenliğinde risk iletişimi, toplum sağlığını ilgilendiren konularda profesyonel bir şekilde gerçekleştirilmesi gereken önemli bir çalışmadır. Toplum sağlığını ilgilendiren riskli durumlarda, siyasi otoriteler, endüstri, bilim kurumları, sivil toplum kuruluşları ile toplum arasındaki iletişim çoğunlukla medya (yazılı, sözlü ve görsel basın) aracılığıyla gerçekleşir. Ancak, kendisinden objektif ve hızlı bir işlev beklenen medya, bu görevini yerine getirirken mesleki, kurumsal, siyasal, ekonomik, stratejik ve teknolojik birçok olumsuz etmen ile karşı karşıya kalabilmektedir.

Anahtar kelimeler: Gıda güvenliği, risk/kriz iletişimi, medya, halk sağlığı.

Giriş

Kitleler, gıda güvenliği ve halk sağlığını ilgilendiren konuları çoğunlukla yazılı ve görsel basın aracılığı ile takip ederler. Gıda güvenliği ve halk sağlığı ilgili bir riskin oluşması durumunda, resmi otoritelerin, bilim adamlarının ve sivil toplum kuruluşlarının yapmış oldukları açıklamalar, iletişim sektörü aracılığı ile kitlelere aktarılmaktadır. Dolayısıyla, toplumun bilgilendirilmesinde ilgili kesimler arasında akıcı ve akılcı bir iletişim kurulması, oluşabilecek bir gıda güvenliği riskinin başarılı bir şekilde yönetilmesi açısından önemlidir. Bu noktada, medya sektörüne önemli görevler düşmektedir. Medya bu görevini yerine getirirken birçok sınırlayıcı etmenlerin etkisi altında kalabilir. Bu etmenlerden dolayı, medya, toplumu gereksiz bir şekilde paniğe sürükleyebileceği gibi, olayları önemsiz göstererek riske de atabilir. Yapılan bu derleme ile gıda güvenliği açısından başarılı bir risk iletişiminde medyanın sorumluluğu irdelenecektir.

Risk ve Risk İletişimi

Gıda güvenliği alanında bir riskin oluşabilmesi için, toplumun tehlikeli olan bir gıdaya maruz kalması veya maruz bırakılması gerekir (1). Bu durum, genellikle, topluma ya patojen içeren ya da sağlığa zararlı bir kimyasal içeren gıdanın sunulması ile ortaya çıkar. Günümüzde, gıdaların tüketicilere

Türkiye 9. Gıda Kongresi; 24-26 Mayıs 2006, Bolu

sunulmadan önce "risk analizi" nin yapılmasının gerekliliği tartışılmaz bir uygulamadır. Risk analizi, halk sağlığı ve gıda güvenliği açılarından bakıldığında risk değerlendirmesi, risk yönetimi, risk iletişiminden oluşan üçlü ve iç içe geçmiş halkalar gibi değerlendirilebilir (2). Bu halkalar arasında çift yönlü bir ilişki söz konusudur.

Toplumla ilgili risk/kriz durumlarında, medya en önemli aktörlerden birisidir (3). Bu önemli aktör, olası bir durumda, yalnızca varolan panik halini ve hatta şiddeti tahrik etmek rolünü üstlenmez; aynı zamanda, istikrarı desteklemek, uyuşmazlıklara çözüm önermek, yönetmek ve değiştirmek rollerini de üstlenir (4). Herhangi bir gıdayla ilgili kriz anında medyanın rolünü anlayabilmek için, medyayı sosyo-politik şartlar bütünüünün karmaşık bir parçası olarak ele almak gerekir. Kriz zamanlarında, medyanın ve siyasi çevrelerin toplumla olan ilişkilerinin en iyi hangi şekilde yönetilmesi gerektiğini bilmek açısından, medya gerçeğinin/olgusunun politik, ekonomik ve sosyo-kültürel etkenleri ve 'gazeteciliğin temel sosyal belirleyicileri' etkeni konuları oldukça sağlıklı bir bakış açısıyla ele alınıp irdelenmelidir (4).

Bu noktada, dikkate alınması gereken bir diğer husus ise riskin farklı kesimler tarafından farklı olarak algılanmasıdır. Zaruk, (5)'a göre: BİLİM, risk yönetiminde rol oynamamalıdır; ancak, risk değerlendirmesinde rol oynayabilir; OTORİTELER (siyasiler, hükümet) için ise, riskli herhangi bir konunun patlak vermesi politik intihar anlamına gelir. Bununla beraber, kabul edilebilir risk de aynı zamanda politik risk anlamına gelir; ENDÜSTRİ kesimi için ise, risk her yerdedir, her zaman vardır ve bir sorun değildir ancak risk yönetilebilmelidir; Sivil Toplum Kuruluşları (STK) ise, riskten arındırılmış bir dünya isterler.

Bütün bu farklı algılayışlar risk meydana geldiği zaman medya ile olan ilişkilere de yansır. Örneğin, STK'ler medyadan basit, hızlı, sürekli ve mümkün olduğunca fazla görsel bilgi akışı talep ederler. Şekil 1'de, toplumun tümünü ilgilendiren herhangi bir kriz anında medyayı etkileyen diğer faktörler sunulmaktadır (4). Bu faktörleri biraz açmak gerekirse:

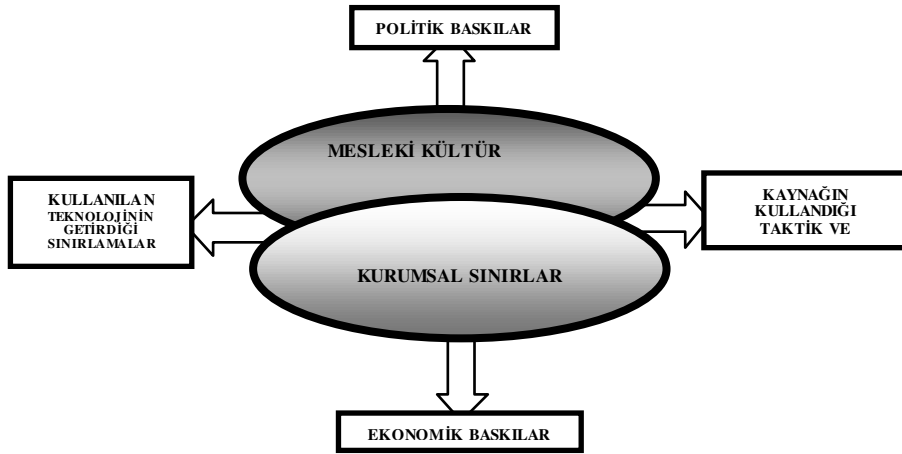
1. Mesleki kültür: Bu başlıkla vurgulanmak istenen; gazetecilik meslek ahlakının olmayışı ve gazetecinin bilimsel gerçekleri yorumlayacak ve anlayacak eğitim düzeyinde olmaması.
2. Kurumsal sınırlar: Gazetecilerin zamanla yarışıyor olmaları ve üzerlerindeki kurumsal zaman baskısı, gazetecilerin çoğu zaman haberi derinlemesine araştırmalarına ve tüm dengeleri gözetken bir haber yazmalarına engel teşkil eder. Ticari kaygılar nedeniyle, bilim insanları arasındaki görüş farklılıklarını halkın hoşuna gidecek şekle sokularak ve abartılarak halka yansıtılması.

3. Kullanılan teknolojinin getirdiği sınırlamalar: Geri kalmış teknoloji ile haber üretme zorunluluğu, çağın gerekleri ile örtüşen teknolojik olanakların bulunmayışı.

4. Politik baskılar: Sansür, hain damgası yeme endişesi, kaynak ya da siyasi güçler tarafından tehdit edilme, lobicilik, kurallar, medya tekeli, siyasetçiler, iş dünyası.

5. Ekonomik baskılar: Ticari kaygılar dolayısıyla endüstrinin bilimsel gerçekleri işlerine geldiği yorumlaması ve halka bu şekilde yansıtıyor olması; gerekiyorsa karşı görüşleri elenmesi.

6. Kaynağın kullandığı taktik ve stratejiler: Hükümet kaynakları tarafından gazetecilerin tehdit edilmesi, kötü niyetli kişiler tarafından yürütülen halkla ilişkiler faaliyetleri veya kaynaktan yeterince ve gerçek bilginin alınamaması.

Şekil 1. Kriz anında medyayı etkileyen faktörler (7).

Manoff (6), toplumun bütünü ilgilendiren konularda oluşan kriz ve uyuşmazlık hallerinde medyanın bu konulara yaklaşımındaki rolünü aşağıda şu şekilde özetler: (i) taraflar arasında iletişim kanalı oluşturmak, (ii) eğitici olmak, (iii) güveni telkin edici olmak, (iv) yanlış algılamayı önleyici olmak, (v) krizin ve uyuşmazlığın analizini yapabilmek, (vi) haber konusu olayın derinliklerindeki çıkar noktalarının altını çizmek, (vii) dengeyi gözetmek, (viii) krizi en iyi şekilde tarif eden bir çerçeveye oturtmak, (ix) fikirler sunabilmek ve (x) çözümler sunabilmek.

Sonuç

Ülkemiz gibi gelişmekte olan ülkelerde, medyanın mesleki, kurumsal, ekonomik, teknolojik ve siyasi unsurlardan etkilenmeden objektif olarak toplumu zamanında ve doyurucu olarak bilgilendirmesi oldukça zor görünmektedir. Ancak, toplumun bilinçlenmesi, sivil toplum kuruluşlarının artışı ve iletişim sektöründe çalışanların örgütlenmesi, iletişim sektöründe çalışanların olumsuz faktörlerden en az şekilde etkilenerek her konuda olduğu gibi gıda güvenliği ile ilgili konularda da görevini yerine getirmesini sağlayacaktır.

Kaynaklar

1. CEFIC, 2003. *Risk and hazard – How they differ*. The European Chemical Industry Council, Brussels, Belgium.
2. Würtzen, G. 2005. Risk Analysis-Where Should Risk Communication Take Place. 2 Ağustos 2005, Maastrich, Hollanda, "Risk Communication: a Challenge in an Enlarged Europe" konulu seminer sunumu notları.
3. Psarra, F. 2004. Risk Communication: A literature review of the theory and practice. ATLANTIS Research Organisation, October 2004, EJC Seminar.
<http://www.communicatingrisk.org/topics.php?DB=powerpoints&ID=2> (30.01.2006)
4. Terzis, G. Vassiliadou, M., 2004. The Role of the Media during Crises. The IPTS Report. IPTS, NO: 82 – JRC – SEVILLE, March 2004. pp. 10.
5. Zaruk, D., 2005. Risk Communication: A challenge in an Enlarged Europe. Seminer Notları. 1-3 August 2005, EJC, Maastricht, Holland.
6. Manoff, R. K., 1998. Role Plays. Track two, Vol. 7. No.4, pp.11-15.
(http://ccrweb.ccr.uct.ac.za/archive/two/7_4/p11_roleplays.html) (30.01.2006)